

рівень конкурентоспроможності можна судити за наступною шкалою: недостатня конкурентоспроможність продукції – 0-2 од. (0-20%), низька – 2-4 од. (20-40%), середня – 4-6 од. (40-60%), висока – 6-8 од. (60-80%) та дуже висока – 8-10 од. (80-100%).

Метод експертних оцінок конкурентоспроможності показав, що послуги Торгово-промислової палати України мають високий рівень конкурентоспроможності (73%). Найвищі оцінки експертів мають монопольні та унікальні послуги Палати. Серед послуг, які є недостатньо розвиненими, можна виділити лобювання, залучення інвестицій та підтримка інновацій.

Висновки. Згідно з отриманими результатами, Торгово-промислової палати в Україні мають високу конкурентоспроможність (73% із 100%). Під час дослідження конкурентоспроможності за окремими функціями можна зробити висновок, що цей високий рівень конкурентоспроможності зберігається лише внаслідок надання деяких окремих функцій, за якими ТПП має попит на рівні всього національного ринку. Таким чином, організація задовольняє потреби українських підприємств і потенціал подальшого розвитку таких послуг є вичерпаним. Серед послуг, які мають потенціал для розвитку, є лобювання, видача картетів АТА та надання послуг із залучення інвестицій та підтримки інновацій, легалізація прав інтелектуальної власності.

Вищезазначені послуги мають значний потенціал розвитку на базі ТПП України, успішний розвиток

цих напрямків може значно покращити умови та стимулювати розвиток підприємництва та вихід національних виробників на міжнародні ринки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Чижиков Г.Д. Економічні інтереси суб'єктів малого бізнесу в умовах інтеграції економіки України у світове господарство / Г.Д. Чижиков // Економіст. – 2006. – № 3. – С. 44-47.
2. Болдирь Г.М. Транскордонне співробітництво підприємств Донбасу: організаційні передумови, перспективи та моделі узгодженості систем взаємодії / Г.М. Болдирь, Е.Н. Коренев // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 4(18). – С. 14-17.
3. Гурняк І.Л., Григоренко Ю.В. Взаємозалежність інвестиційного рейтингу регіонів України з основними статистичними показниками // Сучасні проблеми економіки. – К., 2003. – № 7. – С. 8-13.
4. Экономическая библиотека – <http://economy-lib.com/torgovopromyshlennye-palaty-i-sistemy-vneshneekonomicheskikh-svyazey-ukrainy#ixzz2yK6t4vsC>.
5. Пшонка О.Г., Кутепов Н.Л. Основные принципы построения бизнес-процессов по оказанию услуг в Донецкой ТИШ // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Донецк: ДонНУ, 2002. – Ч. 1. – С. 285-288.
6. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80.
7. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua/>.
8. ЗВІТ 2013
9. Наливайченко С.П. Методология научных исследований в МЕД / С.П. Наливайченко. – Симферополь, 2007. – С. 270-284.

УДК 338.439.4

Артеменко О.О.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківського національного технічного університету сільськогосподарства
імені Петра Василенка*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

У статті проаналізовано вплив стану ресурсного забезпечення на ефективність діяльності аграрних підприємств. Всі об'єкти відтворювального процесу мають певну грошову оцінку. Матеріально-технічні ресурси можуть бути опосередковані у вигляді фінансових ресурсів підприємства.

Ключові слова: ефективність, відтворення, ресурси, техніко-технологічне забезпечення, економічна система.

Артеменко А.А. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ РЕСУРСНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В АГРОПРОМЫШЛЕННОМ ПРОИЗВОДСТВЕ

В статье дан анализ влияния ресурсного обеспечения на эффективность аграрного предприятия. Все объекты процесса воспроизводства имеют конкретную денежную оценку. Материально-технические ресурсы могут быть опосредованы в виде финансовых ресурсов предприятия.

Ключевые слова: эффективность, воспроизводство, ресурсы, технико-технологическое обеспечение, экономическая система.

Artemenko A.A. THE ECONOMIC ESSENCE OF RESOURCING IN THE AGRICULTURAL PRODUCTION

The article analyzes the impact of resourcing for the performance of agricultural enterprises. All objects have a specific reproduction process assessments. Logistical resources can be mediated in the form of financial resources of enterprise.

Keywords: efficiency, vidvorenna, resources, technical and technological support, economic system.

Постановка проблеми. Наслідки кризових явищ, нецільорієнтований характер проведення аграрних реформ та низка суб'єктивних причин призвели до суттєвого зниження ефективності основної діяльності, порушення галузевого балансу в агропромисловому виробництві, а також втрат та недостатньої результативності використання потенціалу сільсько-

господарських підприємств. Результатом виникнення цих наслідків стали системні викривлення в протіканні відтворювальних процесів у вітчизняному сільськогосподарському виробництві. Підприємства аграрного сектора економіки України значною мірою збиткові, а отже не мають можливості забезпечити навіть просте відтворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато провідних науковців-економістів, такі як В.Й. Бакай, П.Т. Саблук, В.Т. Водяников, Ю.П. Кашуба, О.О.Красноручький Н.Я. Спасів, А.А. Григорук, М.С. Палюх, Т.Д. Літвінова, Г.С.Мазнев, М.І. Маниліч, В.Я. Месель-Веселяк, О.В. Олійник, В.М. Трегобчук, І. С. Хомич та інші, працюють над проблемою покращення економічних умов функціонування підприємств АПК. Як зазначає В.Я. Месель-Веселяк, починаючи з 1990 року в галузі рослинництва відбувалося зменшення обсягів виробництва продукції, що є наслідком зниження технічної забезпеченості, зниження сортності посівного матеріалу, кількості внесення органічних і мінеральних добрив, засобів захисту рослин, що у свою чергу, було зумовлено диспаритетом цін, кредитною і податковою політикою, які сформувалися не на користь сільського господарства [1]. Більшість сучасних дослідників виходять з визначального впливу забезпеченості сільськогосподарських підприємств технічними засобами на результати виконання виробничих процесів, зокрема, в рослинництві. Проте для розвитку наукових уявлень щодо економічної сутності та визначення сучасних особливостей техніко-технологічного забезпечення виробництва рослинницької продукції необхідно розглянути генезис наукових поглядів на пояснення вказаних процесів.

Постановка завдання. Головною ознакою виробництва будь-якої продукції є його циклічний характер. Виробничий цикл як на макrorівні (в межах національної та світової економіки), так і на мікрорівні (в межах підприємства) має постійно повторюватися. В економічній науці саме безперервне повторення виробничого циклу визначається як відтворення.

Процес відтворення ресурсів в аграрному виробництві, зокрема рослинництві, при реалізації виробничих процесів є досить специфічним у порівнянні з іншими галузями національної економіки. Процес відтворення носить не тільки грошовий, а й екологічний характер, адже основним ресурсом аграрного виробництва в рослинництві є земельні ресурси, стан яких віддзеркалюється як на ефективності процесів аграрного виробництва, так і на стані зовнішнього середовища взагалі. Отже, відновлення факторів виробництва – нагальна потреба відтворення в сучасних умовах інтенсифікації виробництва, зокрема в аграрному секторі економіки.

Вклад основного матеріалу. Стадіями суспільного виробництва є: безпосередньо виробництво, розподіл, обмін і споживання продукції. Ці чотири стадії утворюють постійний економічний кругообіг. Для цього процесу необхідне постійне відновлення всіх факторів виробництва. На думку В.Т. Водянікова, процес відтворення є відновленням валового продукту національної економіки, її галузей та підприємств, відтворенням робочої сили та виробничих відносин [2].

Обов'язковою умовою відтворювального процесу є відновлення продуктивних сил. При цьому надзвичайного значення набуває проблема пропорційності – певних кількісних співвідношень між складовими суспільного виробничого циклу. Відновлення виробничого циклу потребує дотримання певних пропорцій поєднання факторів виробництва. Порушення пропорційності мимовільно призводить до зниження ефективності виробництва.

Основні наукові погляди на категорію відтворення в економічній системі та їх еволюція представлені в табл. 1.

Одна з перших схем ведення пропорційного процесу відтворення була розроблена відомим французь-

ким економістом і політичним діячем Ф. Кене ще у XVIII ст. У своїй знаменитій «Економічній таблиці» він намагався показати не індивідуальні акти купівлі-продажу, а оборот сукупного річного продукту між трьома класами: власниками землі, фермерами як безпосередніми виробниками та промисловим класом (підприємцями й робітниками) [3].

Таблиця 1
Еволюція наукових поглядів на економічну категорію «відтворення» та моделі відтворення*

Автор	Характеристики опису категорії «відтворення» або моделі відтворення
Ф. Кене	Опис простого відтворення на прикладі економіки Франції XVIII ст. [3]
К. Маркс	Схеми простого й розширеного капіталістичного відтворення [4]
Л. Вальрас	Модель загальної економічної рівноваги в умовах дії закону вільної конкуренції [5]
В.В. Леонт'єв	Модель «затрати-випуск»
Дж. Кейнс	Модель короткочасної економічної рівноваги [6]
Дж. Нейманн	Модель рівноважної економіки, що розширюється [6]

Хоча спроба Кене проаналізувати відтворення всього суспільного капіталу розцінюється тепер як геніальна, сучасниками вона не була правильно оцінена й тому довгий час не отримувала подальшого розвитку. Лише через сто років К. Маркс, взявши економічну таблицю Кене як відправну модель, побудував свої схеми суспільного відтворення. К. Маркс вперше поділив суспільне виробництво на два підрозділи, а суспільний продукт став розглядати як у вартісній, так і в уречевленій формах, що дало можливість визначити напрями формування сукупного попиту, а на цій основі встановити пропорції, необхідні для того, щоб суспільне виробництво повторювалося безперервно, нарощуючи свій потенціал, тобто щоб ішов процес економічного зростання [4].

К. Маркс розглядав органічну будову капіталу як відображення його технічного складу, індикатором якого є співвідношення змінного та постійного капіталу в сфері виробництва. Основою поглядів Леона Вальраса, лідера лозаннської школи маржиналізму, на відтворювальні процеси в економіці, які зводяться до побудови математичної моделі загальної економічної рівноваги в умовах вільної конкуренції, є теоретичне пояснення досягнення економічною системою стану рівноваги за певних конкурентних умов [5].

Система поглядів на економічне відтворення Дж. Кейнса, яка полягає в моделі короткочасної економічної рівноваги, ґрунтується на тому, що закон ринку, згідно якого пропозиція сама знаходить собі попит, не діє в короткостроковому вимірі. Таким чином, можуть виникнути невикористані засоби виробництва, що, в свою чергу, може спричинити неповну зайнятість, оскільки протягом короткого строку ціни та заробітна плата не є гнучкими. Кейнс також намагався довести, що збільшення доходів населення внаслідок збільшення загального попиту призведе до збільшення заощаджень, але не автоматично до збільшення інвестицій, як це припускалося класиками, оскільки люди очікують кращих можливостей інвестування.

Модель рівноважної економіки, що розширюється, розроблена у 40-х рр. XX ст. Дж. фон Нейманом, базується на концепції сподіваної користі та наукових здобутках теорії ігор. При цьому в основі характеру відтворення також, як і в концепції

Л. Вальраса, лежить конкуренція, однак в цьому випадку конкуренція недосконала, передусім, олігополістична. В свою чергу, рівновага економічної системи зумовлюється розширеним характером відтворення капіталу його суб'єктів, а достатній для цього рівень результативності їх діяльності обирає таку стратегію розвитку, яка враховує найкращі стратегії інших учасників економічних відносин [5].

В економічній науці з часів К. Маркса розрізняються два види відтворення: просте і розширене. Просте відтворення – це відновлення виробництва в незмінних масштабах щодо кількості та якості виготовленого продукту. Фактори виробництва при цьому залишаються незмінними в кожному наступному циклі виробництва, весь додатковий продукт повністю використовується на особисте споживання. Розширене відтворення – це відновлення виробництва в кожному наступному циклі у зростаючому масштабі щодо кількості та якості виготовленого продукту. При цьому, по-перше, завжди зростає кількість виготовленого суспільного продукту; по-друге, часто досягається також поліпшення якості його складових. Для розширеного відтворення в кожному наступному циклі потрібні додаткові чи якісніше ресурси, фактори виробництва. Сучасні дослідники виділяють третій тип відтворення – «звужене відтворення». Цієї думки в своїх дослідженнях дотримуються, В.Й. Бакай, В.В. Баліцька, П.Т. Саблук, В.Т. Водяников, Н.Я. Спасів, І. Хомич, П. Семюелсона, В. Нордгауза та ін.

Однією з найважливіших особливостей відтворення в аграрному секторі економіки є те, що формування виробничого потенціалу цієї галузі здійснюється відповідно до природних і економічних умов, неоднорідність яких, наприклад, в Україні характерна не лише для ґрунтово-кліматичних зон Полісся, Лісостепу, Степу, а й для окремих областей і районів» [8, с. 39]. Отже, для кожного господарства відповідно до спеціалізації важливо встановити таку структуру засобів виробництва, яка б забезпечувала найбільший вихід валової та товарної продукції при низькій собівартості.

Суб'єкти ринкового господарства, які вкладають капітал в сільське господарство, значною мірою обмежені вибором стосовно того, що виробляти, насамперед, умовами природно-кліматичних зон. Загальним правилом є зональна спеціалізація культур і поєднання відповідних напрямів рослинництва і тваринництва. У зв'язку з тим на питання, що виробляти, можна відповісти: виробляти ті продукти, для яких найсприятливіші умови відповідно до зональної спеціалізації і які мають найвищу врожайність.

Якість сільськогосподарських робіт значною мірою визначається досконалістю техніки, що впливає на врожайність культур. У свою чергу, нові, якісніші та більш врожайні сорти культур вимагають більш досконалих і ефективних машин, які слід використовувати в процесі виробництва. Ця відповідність забезпечує максимальний ефект прогресивної технології виробництва, що є основою швидких і сталих темпів відтворення.

Більшість дослідників дотримуються однозначного уявлення, що об'єктами відтворювального процесу є фактори виробництва, а його суб'єктами виступають фізичні та юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність, а також їх об'єднання, сформовані по галузевим, продуктовим, територіальним та іншими принципами. При цьому здатність до здійснення відтворювального процесу зумовлюється потенціалом суб'єкта відтворення, який мобілізує ресурси, залучаючи їх як фактори виробництва.

У свою чергу, всі види ресурсів виробництва мають бути об'єктом грошової або вартісної оцінки. В основі теоретичних концепцій західної економічної думки лежить мінімізація затрат виробничих ресурсів, при якій досягається максимальний обсяг продукції. Зокрема, в трактуванні П. Семюелсона, В. Нордгауза «ефективність означає відсутність втрат, тобто економічні ресурси використовуються настільки ефективно, наскільки це можливо, щоб задовольнити потреби і бажання людей» [6, с. 58].

Узагальнюючи наукові позиції вітчизняних та зарубіжних дослідників, зважаючи на відсутність в науковій літературі однозначного визначення терміну «ресурси», можна ідентифікувати їх як складну, багатогранну та багаторівневу економічну категорію, яка характеризує сукупність засобів та їх джерел, спроможних забезпечити виробництво в контексті задоволення потреб суб'єктів економічних відносин у споживанні всіх видів благ.

В сільськогосподарському виробництві, як і в будь-якому іншому виробничо-комерційному процесі, поєднуються засоби виробництва, предмети праці та процес праці для отримання певного результату, що має забезпечувати розширене відтворення капіталу підприємств-виробників. Основними ресурсами сільськогосподарського виробництва в галузі рослинництва є: земельні ресурси; матеріально-технічні ресурси; трудові ресурси; фінансові ресурси; інформаційні ресурси.

Відтворення родючості ґрунтів сільськогосподарського призначення при нераціональному їх використанні потребує великих витрат часу та матеріальних ресурсів.

Трудові ресурси є важливим ресурсом виробничого процесу, адже вони являють собою виробничий персонал, що безпосередньо виконує основні та допоміжні технологічні операції. Важливість цього ресурсу зумовлюється демографічними проблемами, а саме невідповідним співвідношенням сільського та міського населення, яке є наслідком масового відтоку кваліфікованих кадрів з сільської місцевості та загальним рівнем старіння населення.

Матеріально-технічні ресурси виробничого процесу опосередковуються в основних та оборотних засобах аграрних підприємств. Склад основних засобів, особливо активної їх частини, визначає можливість виконання необхідних для якісної реалізації виробничого процесу технологічних операцій, а разом з трудовими ресурсами, що залучаються, та організаційно-управлінськими заходами формують рівень технології та культуру виробництва на підприємстві. Оборотні засоби аграрних підприємств втілюються в матеріальних та нематеріальних витратах, основними з яких є витрати на утримання та експлуатацію сільськогосподарської техніки, закупівлю насінневих матеріалів, добрив, засобів захисту рослин та оплату праці персоналу підприємства. Безумовно, здійснення виробничо-комерційної діяльності сільськогосподарських товаровиробників потребує відновлення оборотних засобів, формування фондів відновлення складу основних засобів та забезпечення прибутку. Проте в силу дії об'єктивних та суб'єктивних факторів ефективність аграрного виробництва в нашій країні залишається низькою. При цьому одним із факторів об'єктивного характеру, що зумовлює формування негативних результатів, є сезонний характер виробництва та тривалий період між моментами здійснення витрат та отримання результатів. Дія цього фактору може бути успішно компенсована за рахунок використання дієвих та ефективних механізмів кредитування

оборотних засобів аграрного виробництва. Проте на сьогоднішній день в Україні ця система залишається в стадії формування та розвитку й також не відповідає умовам господарської діяльності аграрних товаровиробників, що склалися [9-10]. Тому вирішувати проблеми залучення коштів для фінансування оборотних засобів та коштів для інвестицій в оновлення та вдосконалення складу основних засобів суб'єктам господарювання поки що не вдається.

Інформаційні ресурси аграрного виробництва включають джерела маркетингової, технологічної, виробничо-організаційної, правової та іншої інформації. Зокрема, технологічна інформація має сприяти раціональній роботі агрономічної та інженерної служб підприємства, містити повну картину про стан земельних ресурсів та технологічні можливості підприємства в ході виробництва основної продукції, а також має дозволяти раціональну розстановку та витрачання ресурсів виробничого процесу. Ми поділяємо наукову позицію Бакай В.Й. та Білоусько Я.К., що будь-яке виробництво може успішно розвиватися при достатньо збалансованій ресурсозабезпеченості [11]. Рівень і динаміку показників ефективності виробництва в залежності від ресурсозабезпеченості визначають різними методами. Одним із надійних є метод економічного групування в залежності від ресурсного потенціалу: трудові ресурси, виробничі фонди, сільськогосподарські угіддя. В якості центральної складової ресурсного забезпечення ми розглядаємо фінансові ресурси, які можуть опосередковуватися та формувати всі інші види ресурсів, необхідних для забезпечення протікання виробничих процесів. В цьому контексті актуалізуються питання залучення фінансових ресурсів в виробничу сферу діяльності агропідприємств. Варто зазначити, що в АПК майже зовсім зникло довгострокове джерело фінансування, а короткострокове (кредити) – його відсотки часто перевищують рентабельність виробництва. Фінансовий стан погіршується ще й тому, що в сільському господарстві дуже низька швидкість обороту обігових засобів (1 раз на рік). Значну питому вагу займають виробничі запаси та незавершене виробництво. Господарства не здатні покрити свої борги, а продовження виробництва потребує нових фінансових вкладень. Фактори, які обумовлюють негативні зміни показників економічної ефективності використання таких виробничих ресурсів, як трудові та основні виробничі засоби є, перш за все, незбалансованість окремих ресурсів (сільськогосподарських і силових машин), зменшення рівня оборотності оборотних засобів, незбалансованість виробничих ресурсів, а в зменшенні урожайності – від'ємний баланс гумусу та поживних речовин у ґрунті» [12]. Формування ресурсного, в тому числі і фінансового забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, є процесом реалізації виробничого потенціалу суб'єкта господарювання.

Рівень ефективності використання матеріально-технічних ресурсів в сільському господарстві пов'язаний з пропорційністю цін на ресурси і продукцію. Порушення еквівалентності обміну продукції та ресурсів стало традиційною ознакою вітчизняного аграрного ринку та набуло певних системних характеристик. Як зазначає В.Я. Месель-Веселяк: «за 1991-1993 роки наростаючий індекс зростання цін на матеріально-технічні ресурси становив 4469 рази, водночас на сільськогосподарську продукцію – 1392 рази; на заробітну плату населення України – 622 рази, а на товари народного споживання – 8403 рази. Отже, за три роки був створений диспаритет

цін у 3,2 рази, а ціни на продукцію м'ясної і молочної промисловості зросли відповідно у 10,2 і 10,6 рази не на користь сільського господарства... Такий несприятливий старт для аграріїв дала саме економічна реформа, а не аграрна... Якщо у 1990 році селянин міг придбати за певну суму коштів вісім одиниць техніки, то нині – тільки одну. Таким чином із сільського господарства за 16 років вимито понад 600 млрд. грн» [1, с. 18-19]. Це спонукає до пошуку шляхів раціонального управління використанням ресурсного потенціалу в умовах нееквівалентності обміну продукції та ресурсів.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Розв'язання проблеми досягнення необхідних параметрів рівня ресурсного забезпечення та обсягу виробництва продукції неможливе без допомоги держави. Основними ресурсами, що визначають успіх діяльності аграрного підприємства є фінансові ресурси. Всі об'єкти відтворювального процесу мають певну грошову оцінку, та опосередковуються у вигляді фінансових ресурсів підприємства. Фінансові ресурси підприємств видами ресурсів беруть участь у формуванні елементів техніко-технологічного забезпечення виробництва, яке складає основу реалізації та інтенсифікації виробництва продукції. Неспроможність підприємств АПК самим підвищити рівень ефективності основної діяльності, через порушення галузевого балансу в агропромисловому виробництві, а також втрат та недостатньої результативності використання свого потенціалу, підприємства потребують інвестицій, державної фінансової підтримки та нових наукових інноваційних проектів для впровадження в АПК.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Месель-Веселяк В.Я. Фінансування виробництва в сільськогосподарських формуваннях / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2007. – № 5. – С. 18-22.
2. Экономика сельского хозяйства / В. Т. Водяников, Е. Г. Лысенко, А.Г.Лысюк и др. ; Под ред. В. Т. Водяникова. – М. : Колос С, 2007. – 390 с.
3. Кенз, Франсуа. Избранные экономические произведения / Франсуа Кенз. – Москва : Издательство социально-экономической литературы, 1960. – 552 с.
4. Маркс, Карл. Капитал / Карл Маркс. – М. : Издательство политической литературы, 1983. – 545 с.
5. Вальрас, Леон. Начала чистой политической экономии или теория общественного богатства / Леон Вальрас. – М. : «Изограф», 2000. – 448 с.
6. Семюелсон Пол А., Нордгауз Вильям Д. Микроэкономика / пер. з англ. – К. : Основи, 1998. – 676 с.
7. Хомич І. Тенденції відтворення виробничого потенціалу сільськогосподарських підприємств в умовах недостатності фінансових ресурсів / І. Хомич // «Наука молода». – № 5. – 2006. – С. 38-42.
8. Спасів Н.Я. Прагматизм фінансування відтворення основного капіталу підприємницьких структур / Н.Я. Спасів // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 129-134.
9. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / [Відп. редактор акад. УААН В.М. Трегубчук]. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2008. – 259 с.
10. Кашуба Ю. П. Техніко-технологічна оснащеність сільськогосподарських підприємств у Львівському регіоні / Ю. П. Кашуба // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 51-54.
11. Бакай В.Й. Проблема відтворення основних фондів у якості основного капіталу на підприємствах України [Текст] / В.Й. Бакай // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2007. – № 5. – Т. 2. – С. 79-83.
12. Ефективність інноваційних агротехнологій в умовах різного ресурсного забезпечення / Мазнев Г.С., Красноруцький О.О., Бобловський О.Ю., Артеменко О.О., Зайка С.О. // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – 2009. – Вип. 83. – С. 40-48.